

FILOZOFIRANJE SKALPELOM

(Dragan Prole: *Ničeovi trubaduri*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci – Novi Sad, 2021)

Živimo u svetu iz kojeg više ne vidimo izlaza. U svetu koji misli da je s njim istorija dostigla konačne granice svog razvoja, da smo mi, civilizacija u kojoj živimo ili čak generacija kojoj pripadamo, ultimativni cilj istorije. Niče u drugom *Nesavremenom razmatranju* ubedljivo pokazuje da ova pozicija implicira samodopadljiv konformizam „poslednjeg čoveka“, glasnika nihilizma i propasti. Ovoj poziciji se pruski „slobodni duh“ suprotstavlja nemilosrdnom kritikom moderne epohe, kritikom svih njenih bitnih ideja, ideala i vrednosti, svega što ta epoha smatra važnim i trajnim u kulturi i tradiciji. Niče razgrađuje temeljne pojmove filozofije, nauke, kulture, religije, umetnosti, etike, estetike, prava, države, politike i gotovo sve najvažnije moderne fenomene: liberalizam, demokratiju, tržišno-kapitalističku ideologiju i praksu, hrišćanstvo, socijalizam, komunizam, nacionalizam, evropejstvo, modernog čoveka, modernu nauku, moderne institucije i još bismo mogli nabrajati. Tipične predstavnike kulture znanja Niče naziva „idealni učenjaci“, oni su tu da bi, poput krava, prežvakali sve akademske sadržaje. Prema Ničeovom mišljenju savremeno društvo i njegova prosvetiteljsko-humanistička tradicija izrazito su nihilistički i dekadentno ustrojeni. Nihilizam je otkrio upravo tamo gde bi se to najmanje moglo očekivati – u idealima i vrednostima na kojima je zapadno društvo sagradilo svoju monumentalnu istoriju, svoj mit o civilizacijskoj i kulturnoj superiornosti.

Međutim, pažljivi čitaoci brzo će utvrditi da Ničeovi radovi donose mnogo više od kritike moderne epohe. Njegova antirefleksija probija se do tačke unutrašnjih granica filozofije, tačke inherentne nemogućnosti filozofskog diskursa, koju „učenik filozofa Dionisa“, kako sam sebe Niče naziva, aktivira kao potencijal stvaranja novog sveta i novog čoveka, koji će biti suprotan onoj vrsti ljudskosti koju proizvodi moderna epoha. Ničeova filozofija nije terminalna, već je filozofija početka, nova filozofija, filozofija budućnosti. Njena vedrina ili, kako Niče to kaže, „radosna nauka“ je „plaćanje za dugu, hrabru, marljivu i podzemnu ozbiljnost koja nije za svakoga“. Njezini pogledi „zvuče poput ludila, ponekad čak i poput zločina“, a pre svega oni su „poziv na prevrednovanje vrednosti“.

Niče veruje „da čula treba usmeriti ka novoj hrani, novom Suncu i novoj budućnosti, jer svet je još bogat i neotkriven“. Ova misao je, čini mi se, lajtmotiv knjige *Ničeovi trubaduri*. Umesto uvoda, pisac se pita da li nam Ničeovo eksperimentalno filozofiranje poručuje da bi valjalo u svoje vreme reintegrirati likove poput Dionisa, Zaratustre i trubadura? Da li smo u eri „Holivuda“ uopšte u stanju da ove likove zamislimo kao naše uzore i inspiracije? Mogu

li ovi likovi biti uvedeni u savremenom trenutku kao podsticaj za promenu strukture egzistiranja, za novog čoveka, za konstituciju novih oblika ljudskosti?

Prole pokazuje da Niče uz pomoć klasičnih likova, poput Dionisa, tragičkog čoveka i trubadura, kreira kritičku distancu od postojećeg, nadu u novu budućnost, novo vreme koje će doneti spoj arhaičnog i savremenog. Figura Dionisa donosi moć potvrđivanja, ona prema autoru zna da učini ono što čovek humanizma ne zna: smeje se, igra se, pleše. Kao takav, Dionis je potencijal kreacije novog, potencijal promene. Za razliku od svega toga, našem savremenom antikvarnom svetu pre svega je stalo da očuva samog sebe, da ostane onakav kakav jeste. Savremena naučna subjektivnost poštuje obuku i učenje, voli da bude ekspertski precizna, naučena je da barata u postojećem i nije raspoložena da napušta svoje vreme, da zakorači u nepoznato i da rizikuje: *Antikvari smo u duhovnim naukama bez kraja i konca. Zato nema novog.*

Ako za Ničea važi da povremeno „filozofira čekićem“, onda za autora ove knjige možemo slobodno da kažemo da filozofira skalpelom. Poput Ničea (uprkos suprotnoj reputaciji), Prole je pre svega mislilac *nijanse*, njegova refleksija je oštra i precizna, istovremeno „mekana“ i neumljiva. Pisac u dvanaest poglavlja knjige u svom prepoznatljivom stilu sa zavodljivom misaonom oštrinom razmatra, između ostalog, kako razumeti ničéanske figure poput Dionisa i Trubadura. Šta je to trubadurski duh filozofije („trubadursko viđenje neviđenog“), zašto je Ničeovo „filozofiranje čekićem“ avangardno, koje su najvažnije premissa Ničeove „vesele nauke“ i njegovog negativnog stava prema institucionalnoj nauci i naučniku („verujućem čoveku nauke“), kako u ničéanskom smislu govor proizvodi istinu, koje su glavne konture savremene krize poverenja i kraja kulta ličnosti, zašto u ničéanskom diskursu demokratija postaje „spektakl pacifikovanja“ i pre svega koje su implikacije Ničeove antipolitike u kontekstu razumevanja krize savremenog društva (i „radosne politike“) i njegovih megakonceptata kao što su moral (i kultura) resantimana, večno vraćanje jednako i prevrednovanje svih vrednosti.

Originalnost ovog rada je, između ostalog, u tome što polazi od premise da stvaralačke epohe karakteriše uspešan spoj savremenog i drevnog (prema piscu jednim svojim delom savremena kreacija prosto iziskuje osvežavanje neke prošlosti). Kako Prole sam kaže, njegova je knjiga specifičan korak „unatrag“, osvetljavanje fenomena bez kojih ne bismo mogli da razumemo mogućnosti produktivnog sadejstva estetike, filozofije istorije i antropologije. On pokazuje da pojedine periode civilizacije možemo da nazovemo prelomnim upravo zbog toga što su došli do saznanja koja su lekovita po život, jer omogućuju rađanje novih životnih oblika. Saznanje prema autoru jeste ono što nas može naučiti da živimo na drugačiji način, što nam pokazuje kojim putem bi naš život mogao da pođe. U tom kontekstu *Ničeovi trubaduri* ukazuju na savremenu potrebu oslobađanja ljudske egzistencije, na potrebu života da se vrati fokusu na sebe.

Knjiga *Ničeovi trubaduri* Dragana Prolea daleko prevazilazi status „još jedne u dugačkom nizu studija o Niču“. Disciplinarne egzegeze, kako pisac sam kaže, odavno ima previše. On ne iskazuje svoje istraživačke moći time što bi reciklirao, secirao i „prežvakavao“. Prole is-

pisuje stranice svoje knjige tako što polazi od originalne interpretacije Ničeovih kontroverznih i misterioznih uvida i koncepta na jednoj, i kritike savremene logocentričke nauke i filozofije na drugoj strani. Kao autor, Prole napušta „svoje“ vreme i zakoračuje u nepoznato, da bi se opet vratio i problematizovao potencijal savremenog sveta i čoveka za vlastitu transformaciju. U tom pogledu *Ničeovi trubaduri* su eksperimentalan i progresivan naučni rad prve kategorije, koji se lako može uporediti s najodabranijim radovima datog žanra u međunarodnom prostoru.